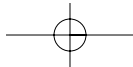

JESZENSZKY GÉZA

A métely, az örök kétely

Húsz éve, 1989 szeptestéjén tele volt a Hősök-tere a szabadtéri ökumenikus istentisztelet résztvevőivel. Ceaușescu uralmának véres összeomlásával egy újabb kommunista dominó dőlt el. Egy pillanatra azt hittük, hogy „a magyar, oláh és szláv bánat” helyét átveszi a dunai népek testvérisége, és hogy a magyar nemzet az '56-oshoz hasonló egységben tér vissza a szabadság és a népszuverenitás már 1848-ban célul kitűzött útjára. A mi tevékeny közreműködésünkkel a rossz oldal vereségét hozó hidegháború végén a politika nyelvén ez a nyugati orientációt, az európai egység gondolatához és intézményeihez történő csatlakozást jelentette. Rossz lett volna ez az út, a hosszúra nyúlt mátkaság után az Európával 2004-ben kötött házasság csalódást hozott, és most jobb utat, más külső kapcsolatot kellene keresnünk?

Már a csodaszarvas regéjében ott rejlik a remény – avagy illúzió –, hogy Napnyugaton dúsabb a fű, jobb az éghajlat, barátságosabbak a szomszédok. A Honfoglalással a magyarság kiszakította magát egy mozgalmas, embert próbáló, de sajátos értékeket és kultúrát hordozó közegeből, az egymással örökösen háborúskodó nomád törzsszövetségek világából, hogy száz évi próbaidő után a kereszténység fölvetelével, az olasz és német, majd valamivel később francia közvetítők – papok, lovagok, művészek – közreműködését fölhasználva a Nyugat, az *Occidens* részévé váljék. Magyarországon megjelentek és gyökeret vertek az európai művészeti stílusirányok, a jó irányú változásokat hozó szellemi és politikai divatok. A török háborúk pusztításai közepette, de még a Vasfüggöny által elvágvá is Magyarországon igen sokan tudták, mi történik a világban, tőlünk keletre és nyugatra egyaránt, és nem volt kétség, melyik a rokonszenvesebb. A távolság, a fizikai akadályok, a költségek, majd a testet-lelket megnyomorító diktatúra ellenére bejutottak ide a hírek, a könyvek, a világot jobbá tenni próbáló eszmék, hogy a magyar fába oltva különleges zamatú gyümölcsöket teremjenek. Kevésbé ismert, hogy a tizenegy évszázad nagyobb részében Magyarország is jelen volt Európában. Elsősorban nem fosztogató kalandozók, faragatlan barbárok, könnyelmű mulatozók képében – mint sokan hiszik –, hanem mint dinasztikus menyegzők ígéretes szereplője, mint az Európába betörő ázsiai hordákkal szembeszálló erő, mint a vallási meggyőződésért minden áldozatot vállaló hitsorsos, mint a maga és mások szabadságáért fegyvert fogó és „a golyóig és az akasztófaig” elmenő elismert és tisztelt példa. Persze ne legyenek illúzióink, sosem volt általános és kölcsönös az ismeret, hogy a magyarság és Európa összetartozik, nem volt mindig kedvező az egymásról kialakított kép, és önhibáink is hozzájárultak ahhoz, hogy a Nyugathoz fűződő kapcsolatunkat általában viszonzatlan szerelemnek éreztük.

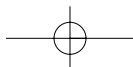

Húsz éve Magyarország hónapokon át a világsajtó címlapjain volt. Az újságírók egymásnak adták a kilincset a pártok hevenyészett központjaiban és a vezetők ajtaján. Ahogy az egyik nyugati diplomata megjegyezte, majd minden nap valami szenzációt jelentett haza. Magyarország híre, presztízse súrolta vagy el is érte az 1956-os magasságot. Mi magunk is azt hittük, hogy a balsors véget ért, hogy 1848/49, 1945–47 és 1956 szabadságvíziója és politikai programja most megvalósul. Addig jó okkal tartottuk bajaink fő okozójának a külföldet: Bécset, a dinasztíát, a trianoni békediktátumot, a cári, majd a sztálini Oroszországot, Hitlert, de most a magunk uraivá váltunk, szabadon választhattunk magunknak rendszert, vezetőket. Hányan gondoltak azonban bele, hogy csak esélyt, lehetőséget kaptunk a sorstól? Ahogy 1861-ben, az önkényuralom végét remélve, Tompa Mihály írta:

*Jelen van már a pillanat:
Hogy a sors urnájába nyúlni,
Életre vagy halálra húzni,
E nemzetnek lehet, szabad!*

Sokan elfelejtik, a fiatalok pedig nem is tudhatják, milyen volt az ország hangulata 1989-ben. 1956-ra emlékeztető egység volt abban, hogy a szocializmusnak nevezett moszkvai mintájú kommunizmus, a „proletárdiktatúra” egy súlyos bűnökkel terhelt zsákutca, és a Gorbacsov-féle „új gondolkodás” jóvoltából most esélyünk van ettől megszabadulni. Mit várt a magyar nemzet a '80-as évek végi békés forradalom betetőzését ígérő rendszerváltozástól? Szabadságot, demokráciát, a félelem és a hazugságok rendszerének eltűnését is, de elsősorban a nyugati turistautakon irigykedve nézett árúbőség és jólét eljövételét. Azt, hogy Nyugat-Európa és az Egyesült Államok segítségével egy-két évtized alatt ki lehet lábalni a gazdasági válságból, és meg lehet közelíteni a nyugati életszínvonalat. 1989-ben bizakodó, változaspárti, reményteljes volt a közhangulat, de nem forradalmi és semmiképp sem bosszúért kiáltó. Miért?

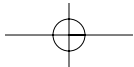
Sokan komolyan veszik Antall szarkasztikus megjegyzését, hogy „tetszettek volna forradalmat csinálni!” Forradalmakat csak az elkeseredett nép csinál (amikor a hatalom elbizonytalanodik, megosztottá válik, és már nem elég könyörtelen), egy kis csoport legfeljebb puccsot. Azon kellene bánkódnunk, hogy a kommunista pártvezetés ellenállás helyett maga is felugrott a változás vonatára, lehetővé téve az erőszakmentes, békés, gyors átmenetet? Hiányzott nekünk egy Tienanmen téri vérengzés, összecsapás az ellenzéki tömegek és a munkásőrségtől támogatott rendőrség között? Netalán egy polgárháború, a hadsereg bevetésével? 1989/90 fordulóján az ország békés átmenetet akart, és tavasszal a radikális hanggal szemben a „nyugodt erő”-re szavazott. A kommunistákat akkor mindenki leírta, hiszen valóban csúcspont volt a damaszkuszi úton, az életrajzokat átírták, és az akkori közvélemény elhitte, hogy az állampárt tagjai és vezetői megvilágosodtak, őszintén megváltoztak, Saulusokból valóban Paulusokká lettek. Hogy ez nem volt hihető? A '80-as években a legtöbb párttag már régóta nem hitt az általa szajkózott pro-

pagandában, csak oportunizusból és a párttagsággal járó előnyök miatt tartott ki a rendszer mellett, miközben magántársaságban maga is cinikus hangon szidta azt. Nagy Imre és mártírtársai temetésekor és az azt követő hónapok „kegyelmi pillanatában” – csakúgy mint az ’56-os forradalom gyönyörű napjaiban – senki sem kívánt akasztásokat, újabb emigrációkat, politikai nézetekért üldözni, elbocsátani tíz- és százazereket. De a rendszerváltozást követelő tömeg őszinte bünbánatot, önkéntes visszavonulást, a ténylegesen elkövetett bűnökért törvényes felelősségre vonást, a pártvagyon visszaszolgáltatását, a kommunisták által elkobzott tulajdon visszaadását, az elszenvedett jogsértések jóvátételét és kárpótlását kívánta. Ki hitte akkor, hogy Hornnak, Medgyessynek még van politikai jövője? Az MSZMP-nek csak a töredéke lépett be a köpönyeget váltott és új nevet fölvetett utódpartba. Noha az új jelszó ott is a demokrácia és a piacgazdaság lett, a parlamenti mandátumoknak alig tíz százalékát szerezte meg.

A magyar társadalom hajlamos jelenlegi siralmas közállapotainkból kiindulva tekinteni vissza a közelmúltra. Sokan elfeledték, hogy a Kádár-korszak második, hosszabb felét is az erőszak és a félelem tartotta fenn, hogy a „puha” diktatúrában is mi minden volt tiltva, mekkora (bár jól elrejtett) különbség volt a vezető csoport, a „nómenklatúra” és a tömegek életszínvonala között, s főként hogy milyen súlyos anyagi és szellemi károkat okozott és hagyott hátra a rendszer politikája. Ezzel együtt tény, hogy az egykori kommunista tömb minden országában vagy az elnyomás volt nagyobb, vagy az életkörülmények voltak rosszabbak, mint a ’80-as évek Magyarországon, ezért máshol egyértelmű volt, hogy a rendszer megváltozása jelentős javulást hozott a mindennapi életben is. A kommunizmus idején nálunk is kevés dolog volt kapható, elérhető, de azt a keveset az emberek meg tudták fizetni. Ma minden kapható, de a legtöbb embernek nincs pénze a sok csábító tárgy és szolgáltatás megvásárlására, sokan pedig reménytelen szegénységben élnek. Ez jobban frusztrálja az embereket, mint a Kádár-korszakra jellemző hiánygazdaság, amikor azonban az alapvető szükségleteket az állam biztosította. Ráadásul jogos a kérdés, hogy az egykori „legvidámabb barakk” országa miért kénytelen ismételtelen a lakosság hétköznapijait megkeserítő súlyos államháztartási, pénzügyi válságot átélni? Nem ért bennünket háború, földrengés, szökőár, akkor miért húznak el mellettünk sorstársaink, még a szovjet rabságtól sokkal súlyosabban érintett balti országok is? Maga a rendszerváltozás lett volna a hiba, vagy annak végrehajtása? Menet közben siklott félre a sokat ígérő folyamat? Ki a felelős ezért?

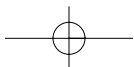
Fura válaszok születnek e kérdésekre, ezt példázza az *Elárvult szabadság* című kötet jó néhány írása, és igen gyakran az ún. jobboldali média. Valóban szándékosan akarná tönkretenni a magyarságot a nemzetközi tőke? Külföldről küldött ügynökök, árulók miatt züllött el Magyarország? Egyedül vagyunk, mindenki ellenségünk? Vagy keleten kell keresnünk a barátokat, az oroszoknál, az iszlám világban, esetleg a ma is kommunista Kínában? Csoóri Sándor joggal mondja, hogy hazánk általános erkölcsi állapota ma sokkal rosszabb, mint a kommunizmus idején volt. A náciizmus és a kommunizmus bűnei után valóban újabb, kifinomultabb, de ugyancsak undorító bűnök vesznek bennünket körül, az okokat azonban sokan rossz he-

lyen keresik. Folyik a bűnbakgyártás, és az utolsó hét év katasztrofális politikáját magából a rendszerváltozásból, annak, mondják, elárulásából vezetik le. Ennek jellegzetes terméke az időről időre fölröpített ostoba mese, átlátszó rágalom, hogy 1989. március 15-én Antall és az SZDSZ egy 20 pontos titkos („rózsadombi”) paktumban állapodott meg a régi rendszer képviselőivel, az Egyesült Államok és a Szovjetunió nagykövetével, valamint az amerikai és az izraeli titkosszolgálat megbízottjával a csődbe jutott kommunista rendszer átmentésének módjáról. Néhány tény rögzítésén túl a fabrikált „dokumentum” csupa képtelenség, átlátszó hazugság, valószínűleg a hazai viszonyokat kevésbé ismerő nyugati magyarok megtévesztésére készült, ott is publikálták 1992-ben. Az állítólagos „paktum” dátuma és résztvevői (szerepet csak később betöltő politikusok, mint az akkor még ismeretlen Antall és Göncz) már eleve cáfolják a tartalmat. E pontokat a rendszerváltók ellenfelei gyártották. Szegénységi bizonyítvány, hogy hányan vették és veszik komolyan ezt a szálnalmas összeállítást. Tünete ez a minden és mindenki iránt eluralkodó kételynek, Arannyal szólva a métélynek.

Újabban sokan Antallt vádolják a párt rossz útra terelésével. Aki bánja, hogy az ideológiailag heterogén, a „népi” baloldaltól az akkor még rejtekező szélsőjobb gondolkodásig terjedő mozgalomból Antall korszerű, az európai partnerek által megbecsült jobbközép pártot formált, a lelke rajta. Az 1990. tavaszi választási győzelemben azonban elvitathatatlan Antall döntő szerepe. Ki meri azt állítani, hogy más vezetővel jobban győzött volna az MDF? Vagy az SZDSZ győzelme esetén jobb irányt vett volna az ország? Akik pedig máig nem értették meg a második legerősebb párttal kötött, a kormányzást a kétharmados törvények radikális lecsökkentésével lehetővé tevő, de azóta annyit kárhoztatott „paktum” szükségességét (e nélkül a kormány már a taxis blokádnál előtérbe, de legkésőbb a költségvetési szavazásnál megbukott volna), hogyan fogadták volna a másik megoldást, a rendszerváltoztató MDF és SZDSZ nagykoalícióját? Vagy az előzetes vádak igazolva, a választást megnyerő pártnak a bukott rendszer örökösével, az MSZP-vel kellett volna megegyeznie közös kormányzásban?

Az Antall-kormány nem ígért könnyű álmot, fájdalommentes átmenetet. Az országgyűlés az átalakulás törvényeit meghozta, a veszteséget termelő üzemeket, bányákat bezárta, a régi rendszer véghónapjaiban folytatott „spontán privatizációt” leállította. Bízott abban, hogy a reális árak bevezetésével járó infláció, valamint a gazdaság elkerülhetetlen zsugorodása és az ezzel járó munkanélküliség nem lesz tartós, mert a beáramló új tőke és a hazai vállalkozások a '67-es kiegyezés utánihoz hasonló fellendülést fognak teremteni. Ennek előfeltétele volt a tulajdonviszonyok rendezése, vagy az államosított vagyontárgyak visszaszolgáltatása az eredeti tulajdonosoknak (illetve leszármazottaiknak), vagy azok kárpótlása mellett az állami tulajdon értékesítése az érte legtöbbet kínálóknak. A kormány és a parlamenti többség a földtulajdon esetében helyre akarta állítani az 1947-es állapotot, sajnos az Alkotmánybíróság álláspontja ezt megakadályozta. Utólag nézve, és a többi egykor kommunista állam példája alapján, a magam részéről a többi ingatlan esetében is sajnálatosnak tartom a reprivatizáció elmaradását, de a társadalom többsége ez ellen erősen tiltakozott volna, hiszen az álla-

mosított bérlakások és házak nagy részét akkorra a lakók már kedvezményesen megvásárolták. A kárpótlás gyakorlati lebonyolítása szerencsétlen és népszerűtlen volt, de a tulajdonviszonyok gyors rendezése tette lehetővé, hogy a kommunista uralom alól szabadult országok között hazánkba jöjjön a lehető a legtöbb külföldi befektetés, legkisebb legyen az infláció és a munkanélküliség. Így lett Magyarország a térség „éllovasa”. Külföldi tőke nélkül sokkal nagyobb lett volna a munkanélküliség, alacsonyabbak a bérek, s nem lett volna mit exportálni – tehát a gazdaság összeomlott volna. Ne feledjük, hogy a stratégiai ágazatokban, valamint a közüzemek esetében az első kormány ragaszkodott az állami tulajdon megtartásához. A magánosítás dilemmáit a felügyelő miniszter, a későbbi államelnök Mádl Ferenc tömören és az önkritikát sem nélkülözve foglalta össze a *Magyar Szemle* folyóirat 2009. évi utolsó számában.

„Elmaradt az ígért tavaszi nagytakarítás”, hangzik el gyakran a vád jobboldalról. Az MDF nem totális elitcserét, „B-listázást” ígért, hanem a fejek kitakarítását, a kommunizmus kellékeinek a kisöprését. Antall egy pártsemleges közszolgálati apparátust akart létrehozni, amelyben csak a szakértelem és a teljesítmény számít – ahogy ez a régi demokráciákban természetes. A személyi változásokat nem a miniszterelnökség vagy a Bem téri pártszékház döntötte el, hanem az illetékes minisztériumok új vezetői, az önkormányzatok esetében pedig maguk a választók. Az iskolák, kórházak, szakszervezetek esetében is az adott intézmény közössége döntött a tisztségviselőkről – szabad és titkos választás útján. A kormány arról nem tehetett, hogy működött a megszokás, vagy inkább éltek még a régi félelmek, és annyi esetben választották meg a régi rendszer embereit. Az eredményeket a kormány akkor sem tudta volna felülbírálni, ha akarta volna, a személycseréket pedig nem végezhette el mások helyett a miniszterelnök. Úgy hittük, hogy az egykori kommunisták korábbi előjogaikat elveszítve szerényen meghúzódnak, és kiveszik a részüket az ország újjáépítéséből. Arra sem számítottunk, hogy a külföldi cégek, bankok itteni leányvállalataik élére szívesen fogják állítani a régi rendszer embereit, akikkel a nyolcvanas években jó gazdasági és személyi kapcsolatokat alakítottak ki. Ezek azután a régi párttársakat, barátokat, rokonokat bevonták az üzletbe, vagy ezekkel kötötték a jó üzleteket.

Az MDF a német CDU mintájára a szociális piacgazdaság modelljét akarta megvalósítani, és ez találkozott a társadalom azon óhajával, hogy a régi rendszer bűneit és tévedéseit elvetve őrizzük meg annak „vívmányait”, az ingyenes oktatást, egészségügyet, a viszonylag bőkezű szociális ellátást. Mindez nem tűnt lehetetlennek, hiszen Nyugat-Európában egy szörnyű világháború után tíz év alatt virágzó gazdaság és jóléti állam jött létre, mi pedig számítottunk a szerencsésebb Nyugat erkölcsi és anyagi segítségére. Ennek intézményi keretét, az európai integrációhoz történő csatlakozásunkat, pár éven belül megvalósíthatónak mondta a külvilág is.

1993-ra a gazdaság biztató növekedési pályára állt, de sokan váltak a változások kárvallottjává. Számos munkavállaló elveszítette biztos és kényelmes állását. A mezőgazdaság védtelen maradt az Európai Közösség korszerű technológiával előállí-

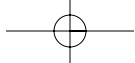
tott, szubvencionált termékeinek versenyével szemben. A közép- és kisvállalkozások a támogatások (Egyszisztencia-hitel, Start-hitel) ellenére nehezen állták a tőkeerős külföldi cégek versenyét, az előprivatizáció és a munkavállalói részvényprogram eredményei eltörpültek a tőkeerős külföldi cégek tulajdonszerzése mellett, és a régi politikai elit – nagyban építve az 1990 előtt megszerzett javakra és megőrzött kapcsolatrendszerére – szinte észrevétlenül vált az új gazdasági elit fő erejévé. Pontosabban az 1994-es MSZP-győzelem és az azt követő zsákmányszerzés szilárdította meg az utódpárthoz kapcsolódó személyek és csoportok rendkívül erős gazdasági pozícióját.

A várakozásaiban csalódott ország kiábrándulása már az 1990. őszi önkormányzati választásokon, majd az egész országot megbénító taxis blokádnak támogatásában megmutatkozott. Antall 1992 után már azt is sejtette, hogy nem a legnagyobb ellenzéki párt, az SZDSZ, hanem az MSZP lesz a csalódás fő haszonélvezője. Gyakran mondta, hogy a rendszerváltozásra rámehet a felelősséget vállaló párt, az MDF. Ez be is következett, ha a név – egyelőre – fenn is maradt. De ráment a párt elnöke is. Szomorú és méltatlan, hogy életművét, politikai tevékenységét ma több egykori politikus társa megkérdőjelezi vagy megtagadja, pedig példájából ma is ösztönzést és erőt tudunk meríteni.

Húsz év már történelem, és elég közelről láttam az eseményeket ahhoz, hogy legyen bátorságom a sokrétű csalódás néhány okát felsorolni. Remélem, hogy mások mielőbb kiegészítik és szükség szerint korrigálják a listát.

A külvilág segítőkészsége nem terjedt sokban túl a szavakon. Egy egész csődbe jutott világrendszer szanálására érhetően nem vállalkozott a jóléthez szokott Nyugat. De ahol ilyesmi történt, Németország két fele között, ott sem lett ez sikertörténet. Az egykori NDK-ba öntött sok pénz ellenére az ott élők, főként az alkalmazkodni kevésbé tudó idősebbek, ma elégedetlenek, és az egykor gyűlölt rendszer fiatalabb képviselőire szavaznak. Ha a szavazókért versengő nyugati politikusoktól hiába vártunk önzetlen segítséget, új Marshall-tervet, a Közép-Európát megrohanó nagy és kisebb nyugati cégektől az élvonalbeli technológia és a jó szervezés mellett új, tisztességesen fizető munkahelyek teremtését joggal reméltük. Ez be is következett, csak nem a szükséges mennyiségben. Rá kellett jönnünk, hogy a tőke természete, mohósága nem sokat változott Marx és Madách óta, de azt is látjuk, hogy jó törvényekkel, jó adópolitikával az önzés korlátok közé szorítható. De ha a politikusok maguk is elsősorban a saját hasznukat keresik, akkor a társadalom, a munkavállalók lesznek a vesztesek. Hiba azonban az általánosítás: kormánya és pártja válogatja, ki volt valóban a köz szolgálja, és ki élt vissza a pozícióval, a hatalommal. Indokolt ezt megvizsgálni, mielőtt a dokumentumok eltűnnek, és a bűnök feledésbe mennek.

Így jutottunk oda, hogy az egykori kommunista propaganda és a polgár szemináriumok egykor kinevetett antikapitalista tételei ma az antiglobalizmus divatos jelszavaival térnek vissza. Csak az a furcsa, hogy egykori sors-, mai versenytársaink többségében nem olyan rossz a hangulat, mint nálunk, mert az eredmények jobbák, sőt sok országban sokkal jobbák. Miért elégedettek a rosszabb klímában és

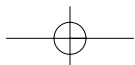

rosszabb földeken élő lengyel gazdák az uniós tagsággal, miközben jóval kedvezőbb természeti adottságaink ellenére nálunk egyre mélyebb a mezőgazdaság válsága? Szlovákia a világméretű pénzügyi krízis és gazdasági visszaesés ellenére miért mutat évek óta komoly gazdasági növekedést, míg mi a negatív rekordot tartjuk? Tehát nem az új gazdasági-politikai rendszerben van a hiba, hanem bennünk, azaz az elmúlt évek kormányzati politikájában!

A békés átmenetet értékelve és a szovjetunióbeli folyamatok kiszámíthatatlanságától tartva, a nyugati demokráciák is fátylat akartak borítani a kommunizmus bűneire. Az Európa keleti felébe behatoló tőke pedig szívesen működött együtt a korábbi politikai és gazdasági elittel, mert az a régi rendszerben megszokta az alkalmazkodást, az idegen érdekek kiszolgálását, sok esetben pedig olcsón befolyásolható vagy megvehető volt. Ezt megakadályozni csak akkor lehetett volna, ha a külföldet kizártuk volna a magánosításból, a befektetésekből. Márpedig ez lehetetlen volt, hiszen ebben a kirabolt és gazdaságilag is tönkretett országban nem volt vagyon, tőke, értékesíthető nyersanyag.

A közhangulat gyors romlásáért elsősorban a véleményformáló sajtót, a tévécsatornákat és az értelmiségi tekintélyeket illeti a felelősség. Segíthettek volna az átalakulással járó folyamatok megértésében, az új politikai és gazdasági viszonyokhoz történő alkalmazkodásban, de ezt elmulasztották, helyette döntő szerepük volt az új politikai elit, a kormány és a parlament tekintélyének a lejáratásában, majd a „szakértő”-nek kikiáltott régi gárda iránti illúziók kialakulásában. Noha az 1994-es választásokon az MSZP csak a szavazatok egy harmadát szerezte meg, de a megosztott ellentáborral szemben ez elég volt az abszolút többséghez. Ekkor született meg a nyugati világban ismeretlen jelenség: az ellenzékellenes sajtó. A Tocsik-ügy ugyan rávilágított a baloldali kormánykoalíciót körülvevő korrupcióra, ez nagyban hozzájárult a Horn-kormány választási vereségéhez, ezt követően azonban sikerült a Fidesz-kormány lejáratása is, amiben a média, az ügyes propaganda ismét jelentős szerepet vitt. Az 1990-es választás után kezdődött médiaháború ma is tart, csak időközben az erőviszonyok kiegyenlítettebbek lettek. Sokan azonban máig sem értették meg, hogy a modern demokráciában kormányoktól és pártoktól független tájékoztatásra vagy arra is szükség van. Ilyen ma sincs, és a magyar demokrácia működési zavarainak itt van az egyik gyökere. Igaza van Antall egykori ellenfelének, Tölgyessynek, hogy a közéleti szakértőtanácsok közötti gyűlölködés jobbára az értelmiség felől hatolt be a magyar politikába – de hozzátenném, hogy ezt az írott és az elektronikus média tette lehetővé.

Minden nehézség, be nem teljesült várakozás és egy pökhendi, érdemtelenül meggazdagodott csoport grasszálása ellenére 2002-re a csalódottság visszaszorult, a gazdasági mutatók biztatóak voltak, az „emelkedő nemzet” ’56-os reménye megvalósulni látszott. És akkor egy ügyes jelszó, a „jóléti rendszerváltás” ígérete újra visszahozta a régi állampárt fiatalabb vagy csak gátlástalanabb képviselőit. Az egykori pandúrokból lett rablók igazi vadkapitalizmust teremtettek. Főlösképpen vagy csak indokolatlanul drága beruházások (metró, autópályák, hídrekonstrukciók, kor-

mányzati negyed, középületek eladása, TV-székház sajátos bérleti konstrukciója), semmitmondó, de hihetetlenül drága tanulmányok, kormánypropagandára elfecsérelt milliárdok, százmilliós (zömmel jogtalan) végkielégítések az elburjánzó, szemérmetlen korrupció voltak ennek az útjelzői. A gyanúk egy része mára beigazolódtott, a többi még felderítésre vár. Itt van az ország meredeken megugró eladósodottságának a nyitja. Mire a világméretű pénzügyi válság beütött, a magyar gazdaság már a csőd küszöbén volt, amit csak újabb hitellel és a lakosság életszínvonalának a visszaszorításával sikerült elkerülni. A trágár öszödi beszéddel, majd 1956 évfordulójának bemocskolásával ugyan a kormánykoalíció lelepleződött, de túl későn, a hitel- és bizalomvesztés ellenére kihúzza a tavasszal már elkerülhetetlen választásokig. Mindezek alapján érthető a társadalom rossz kedve, elkeseredettsége, kiábrándultsága. Érthető, hogy milyen nagy az igény a változásra, és reményt keltő, hogy mit jósolnak a közvélemény-kutatók. Azt azonban nem értem, hogy a valódi felelősök és bűnösök helyett vagy mellettük, miért keresik annyian a hibát magában a rendszerváltozásban, miért próbálnak egyesek bűnbakot kreálni Antall Józsefből. Még kevésbé értem, hogy történelmi tapasztalataink után hogyan fordulhat egy új politikai irányzat és az azzal kacérkodó média Kelet felé, olyan országok felé, ahol a múltat ismét meghamisítják, és rehabilitálják a véres kezű diktátort. Ahol a kritika következménye a golyó, jobb esetben a börtön. Vagy ahol él a vallási fanatizmus, és embertelen törvények uralkodnak. Vagy ahol még ma is tömeges a nyomor, miközben a hadi kiadások egyre nőnek. Ahol ismét a marxizmusra esküvő örökös elnökök uralkodnak. A szélsőjobb és a szélsőbal ismét találkozik a nyugati demokráciák elleni propaganda-hadjáratban. Az érthető elkeseredés szüli a téveszméket, vagy fizetett ügynökök terjesztik? Sajnos Nyugaton is egyre több a visszatetsző jelenség, dül az ostoba „politikai korrektség”, aggasztó a demográfiai helyzet, hiányoznak a távlatosan gondolkodó politikusok, de ott van a gazdasági erő, ott születnek az új tudományos és technikai eredmények, ott van jobbitó kritika, valódi társadalmi mobilitás, az esetek iránti segítőkészség. Ott az érvényesülésnek még mindig a tehetség és a munka a legbiztosabb útja. Magyarország ma nincs egyedül, nem fojtogatja egy nyíltan ellenséges gyűrű, tagja a biztonságot garantáló NATO-nak és a jólét ígérését továbbra is egyedül hordozó Európai Uniónak. Súlyos történelmi megpróbáltatások után itt vagyunk az Élet kapujában, sőt már át is léptük a küszöböt. Vannak kormányzásra felkészült erőink. Most adjuk fel a játszmát, engedjünk teret a mételynek, a demagógiának és a destrukciónak, forduljunk vissza, az elszigeteltségbe és a kiszolgáltatottságba?